

Transitienetwerk van het middenveld, een kennismaking

Wie zijn we?

Hoewel de naam wat ondoordringbaar kan overkomen, is het TransitieNetwerk van het Middenveld (afgekort tot TNM) gewoon wat het zegt te zijn. Het is een **netwerk** van mensen die op een of andere manier verbonden zijn met zeer diverse **middenveldorganisaties**, die samenwerken aan een sociaal rechtvaardige **overgang** ofte **transitie** naar een **duurzame samenleving**.

Wie is er van de partij?

De leden van het TNM zijn mensen die binnen hun organisatie of sector erg begaan zijn met de transitie. Binnen het TNM handelen ze niet als loutere spreekbuizen van die sector of organisatie: ze bewegen zich vrijer. Ze brengen weliswaar de gevoeligheden van hun organisatie mee maar kunnen die ook overstijgen en kunnen van de weeromstuit vanuit het TNM een impuls geven aan de eigen achterban. Die organisaties zijn divers: ACV, Gezinsbond, Vlaams ABVV, PALA, Pulse, Demos, Samenlevingsopbouw, UGent, KH Leuven, Vredeseilanden, MO*, 11.11.11, BBL, Triodos Bank, Beweging.net. Het netwerk is vloeiend en open. *Friends will arise and friends will disappear*: naargelang het concrete project of onderwerp waarop we werken.

Wat doen we?

Ja, we bekennen: we denken na over wat een sociaal-rechtvaardige transitie naar een duurzame samenleving

inhoudt. Naar welk soort samenleving moeten we streven? Zal het daar aangenaam leven zijn? Daarover straks meer. We zijn meer dan een filosofische club, die nadenkt over de (verre) toekomst. We houden het huidige beleid tegen het licht werken concrete voorstellen uit, zoals we in november 2015 deden met de rechtvaardige energiefactuur van de toekomst.

Verder nemen we ook zelf het initiatief, als zich daar de kans toe voordoet: dat is het geval met EnerGent, de Gentse energiecoöperatie die met steun van het TNM is opgestart, en uitgebouwd.

Tenslotte willen we communiceren over dit alles: in het publieke debat maar evenzeer met de brede achterban van de middenveldorganisaties. Onze tweejaarlijkse transitiefestivals moeten beiden waarmaken.

Onze wereld van morgen

Wat bedoelen we als we spreken over een rechtvaardige transitie? We spreken dan over een diepgaande verandering van onze samenleving zodat die functioneert zonder de ecosystemen te ontwrichten én zonder mensen achter te laten. Dat soort verandering komt er niet van de ene dag op de andere: de tanker vaart nu immers een heel andere richting uit. We geloven ook niet dat zo'n verandering louter van bovenaf door een regering kan worden afgekondigd en georganiseerd. Dat is ook niet wenselijk. De mensen zelf, de bevolking, de samenleving, de verenigde mensen, het middenveld,... hebben een heel belangrijke rol te spelen. Dat dit gebeurt, is ook een voorwaarde om de 'rijke' samenleving te krijgen die ons voor ogen staat.

Daarom is een **verdieping van de democratie** de eerste van **zes dimensies of basisacties** van een transitie naar een rechtvaardige en duurzame samenleving. Voor ons is de

verdieping van de democratie zowel een doelstelling als een werkwijze: alleen zo is de transitie mogelijk. Een reële democratie betekent immers dat de bevolking op allerlei manieren effectief deelneemt aan in de vormgeving van de samenleving. Dat houdt onder meer in dat ze mee bepaalt welke accenten een actieve overheid met reële bestuurskracht legt. Dat veronderstelt uiteraard dat de democratie levendig is op die niveau's waar de beslissingen worden genomen of tot stand komen. Dat betekent dat de Europese democratie sterker en reëler moet worden. En het betekent eveneens dat de beslissingen op mondiaal niveau ook zo democratisch mogelijk verlopen. In beide gevallen is er nu alvast nog een lange weg te gaan en dat is een ernstig probleem want steeds meer zaken wordt op een supranationaal niveau beslist of doorgedrukt.

Om die actieve rol goed te kunnen vervullen, moeten samenleving en burgers beschikken over onafhankelijke en kritische media, én over een goede en vrije toegang tot kennis, vorming en cultuur. Een actieve en levendige civiele samenleving – die allerlei vormen kan aannemen maar het gaat om georganiseerde, genetwerkte burgers van het lokale tot het internationale niveau - speelt daarin evenzeer een sleutelrol. Geïsoleerde individuen zijn immers dikwijls kwetsbaarder en beschikken vaak niet over de middelen om beleid tegen het licht te houden, zelf met voorstellen te komen of te wegen op het beleid. En zelf van beneden af te bouwen aan alternatieven.

Reële democratie betekent voor ons ook dat de samenleving een debat voert over de ontwikkelen technologieën en over de accenten die in het wetenschappelijk onderzoek moeten worden gelegd. Een voorbeeldje maar. Als klimaatverandering een van de grootste bedreigingen is waarmee we als mensheid te maken krijgen, dan moet het maatschappelijk debat over wat te doen, ook slaan op de zin en onzin van de ontwikkeling van groene technologieën.

Een echte democratie heeft ook diepgaande invloed op het economisch gebeuren. Dat brengt ons meteen bij onze tweede as: **de economie maatschappelijk inbedden**. We willen dat de economie produceert in functie van maatschappelijke doelstellingen en dus niet louter - mechanisch aangedreven door marktmechanismen - zoveel mogelijk winst, omzet en consumptie nastreeft. De transitie houdt in dat - voor het eerst in de geschiedenis van de mensheid - een betere inpassing van de economie in het ecologisch systeem een prioritair maatschappelijk doel is. Het wezenskenmerk van dit tijdperk is immers dat we nu weten dat er grenzen moeten komen aan de fysische groei van de economie: dat zijn grenzen aan de "doorstroom" van grondstoffen en afvalstoffen, die niet eindeloos kan blijven groeien. Dat brengt immers de ecosystemen in gevaar, waarvan de mens en de samenleving afhangen.

Die inbedding van de economie in de ecosystemen is in het tijdperk van de transitie het eerste maatschappelijke doel waar de economie moet rekening mee houden. Immers, alleen de samenleving kan ervoor zorgen dat die ecosystemen overeind blijven omdat ongebreidelde groei vooral voor haar bedreigend is. Voor de planeet *an sich* is er immers geen probleem met groei: als de mens bijvoorbeeld almaar meer broeikasgassen uitstoot en de chemische samenstelling van de atmosfeer verandert, heeft dat vooral gevolgen voor de levende wezens die erin moeten leven - de aarde zal daardoor niet vergaan. Of nog: als de mensheid massaal de biodiversiteit blijft aantasten, zal de aarde rustig blijven draaien - alleen zal de mens er zelf een onuitputtelijke bron van rijkdom aan verliezen. De mens is de enige die zelf de impact van zijn 'economisch systeem' op de planeet kan terugdringen. Grenzen aan de fysische groei is dus meteen een eerste maatschappelijke grens die aan de economie dient te worden opgelegd.

Precies dat leven binnen ecologische grenzen, is zo belangrijk dat we het als een (derde) basisactie op zich beschouwen. Het betekent dat we materiaal en energie veel efficiënter moeten benutten - die efficiëntie zal in veel gevallen met een factor tien moeten toenemen. Het zal tevens inhouden dat we voor honderd procent hernieuwbare energie gaan. Dat er gesloten materiaalkringlopen komen. Dat we de ruimte spaarzaam leren gebruiken. Dat we de biodiversiteit beschermen. Dat alles zal ook betekenen dat we matigen in onze consumptie. En dat we evolueren van een economie waarin vooral goederen worden verkocht (auto's, wasmachines, ...) naar een economie die vooral diensten levert (mobiliteit, schone kleren,...) Internationaal is een rechtvaardige verdeling van de ecologische voetafdruk onvermijdelijk als we conflicten willen voorkomen. Vanuit 2016 bekeken, zijn dat enorme opdrachten - 100 procent hernieuwbare energie vraagt bijvoorbeeld immense investeringen - die niet kunnen lukken als overheden geen sturende rol spelen in de economie. Zij moet er op zijn minst voor zorgen dat de prijzen 'juist' zijn, dat alle kosten van milieuvervuiling verrekend zitten in de prijzen waardoor een meer milieuvriendelijke manier van werken, rendabeler wordt.

De maatschappelijke inbedding van de productie slaat ook op de sturing van de technologische ontwikkeling. Een actueel voorbeeld van het soort vragen dat we daarbij moeten stellen, ontlene we aan Anthony Atkinson. Is het vanuit het oogpunt van maatschappelijke samenhang nuttig dat we als samenleving veel investeren in de wagen zonder bestuurder - wat miljoenen chauffeurs werkloos zou maken - of moeten we eerder investeren in technische middelen die de groeiende groep 65-plussers helpen om comfortabel te leven?

De maatschappelijke inbedding van de economie is onmogelijk indien het financieel stelsel daarbij niet helpt. Een bank-en financiewezen waarin de financiële spelers als voornaamste

doel hebben om zo snel mogelijk zoveel mogelijk winst te maken – zonder naar de lange termijn te kijken – staat haaks op duurzame ontwikkeling. Banken moeten terug op een of andere manier ten dienste staan van de samenleving en de economie en het is zeer de vraag of dit kan met de internationale megabanken die vooral gedreven worden door hun aandelenkoers. Coöperatieve banken, duurzame banken, coöperaties, overheidsbanken, kortom banken die maatschappelijke taken op zich kunnen nemen en uitvoeren, zijn een noodzaak. De miljarden aan spaargeld moeten – dankzij zo'n maatschappelijk ingebed financieel stelsel - mee helpen bouwen aan de duurzame samenleving, een duurzaam energiesysteem, een duurzaam mobiliteitssysteem, een duurzaam en betaalbaar woningbestand,... We zijn ervan overtuigd dat heel veel burgers willen dat hun geld wordt geïnvesteerd in nuttige zaken en zodoende ook iets meer opbrengt dan het spaarboekje. Dat vereist een divers palet aan financiële instellingen en een doortastende overheid die dat mogelijk maakt. Alternatieve munten kunnen op lokaal vlak verbindend werken, en helpen om maatschappelijke objectieven te realiseren.

Meer algemeen pleiten we voor een diversiteit aan productie-en distributiesystemen. Niet alleen grootwarenhuizen aan de rand van de stad maar ook buurtwinkels, niet alleen beursgenoteerde reuzenbedrijven maar ook lokale coöperaties. Coöperatieve bedrijven die duizenden vennoten betrekken bij hun werking en duurzame ondernemingen die verder kijken dan alleen maar de financiële bottomline en oog hebben voor al hun stakeholders, zijn een verrijking van de samenleving en een uitdrukking van **economische democratie**. Het is immers een manier waarop burgers mee vorm geven aan het economisch gebeuren. Dat geldt uiteraard ook voor bewuste verbruikers die met hun koopkracht signalen uitzenden.

Economische democratie betekent tevens dat de georganiseerde werknemers en werkgevers – vakbonden en patronale organisaties - door middel van sociaal overleg mee vorm geven aan de economie. We streven ernaar dat ook op internationaal niveau vormen van sociaal overleg ontstaan die mee de wereldeconomie in een duurzame sociale en ecologische bedding gieten. De markt alleen kan immers de economie niet afstemmen op die maatschappelijke doelen: problemen zoals klimaatverandering zijn immers juist het gevolg van een massaal marktfalen.

Overigens gaan we ervan uit dat in de toekomst de meeste bedrijven verder zullen kijken dan alleen maar hun winst, maar rekening houden met alle stakeholders, en naast hun financiële verslaggeving ook een duurzaamheidsverslag opstellen. Niet zozeer omdat ze dat ervaren als een verplichting, maar omdat ze ervan overtuigd zijn dat een bedrijf in de toekomst meer kans op duurzaam succes heeft, als het ook oog heeft voor de sociale en ecologische aspecten van zijn activiteit.

Maatschappelijke inbedding van de economie betekent ook dat het handelssysteem op alle niveau's rechtvaardig is. Dat wil zeggen dat er voldoende rekening gehouden wordt met de belangen van alle spelers. Om morele redenen maar tevens omdat op een kleine planeet de ene zijn dood niet noodzakelijk de ander zijn brood is. De ene zijn "dood" leidt immers maar al te dikwijls tot lijden, tot migratiestromen, tot ontevredenheid en geweld (terrorisme bijvoorbeeld),...

Dat brengt ons meteen bij een vierde as van onze rechtvaardige duurzame samenleving: het is een samenleving die **sociale ongelijkheid wil afbouwen**. Dat op zich is een cruciaal maatschappelijk doel waarop de economie dient te zijn afgesteld: het is niet verkieslijk dat de primaire inkomensverdeling van de economie erg ongelijk is, waardoor meer inkomensgelijkheid alleen met massief veel belastingen kan worden waargemaakt. Collectieve arbeidsakkoorden,

sociaal overleg en minimumlonen zijn bewezen wegen naar minder inkomensongelijkheid – het is ook een van de redenen waarom België een van de weinige landen is, waar tot voor kort de inkomensongelijkheid weinig of niet toenam.

Ook de uitbouw van vlot toegankelijke collectieve voorzieningen op vlak van onderwijs, gezondheidszorg, inkomensbescherming, toegang tot informatie en kennis, mobiliteit en dergelijke meer, zijn cruciaal bij het afbouwen van sociale ongelijkheid. De sociale grondrechten zoals die zijn opgenomen in de verdrag over culturele, sociale en economische rechten, moeten geleidelijk aan hard worden gemaakt. Wereldwijd zal er werk worden gemaakt van de opbouw van diverse systemen van sociale bescherming en van waardig werk.

Als dergelijke ingrepen evenwel niet volstaan – zoals het boek van Thomas Piketty 'Kapitaal in de 21ste eeuw' en heel wat OESO-rapporten aantonen – moet progressieve belastingstelsels inkomens en vermogens beter herverdelen. In een samenhangende wereld kan dit niet zonder internationale samenwerking en herverdeling.

Maar ongelijkheid gaat niet enkel om inkomen. Etnische afkomst, sociale afkomst, religie, cultuur,... zijn even zoveel aspecten die aanleiding kunnen geven tot discriminatie, wederzijdse afkeer en achterdocht, misplaatst misprijzen, ... Een rechtvaardige, duurzame samenleving leert mensen samenleven in diversiteit. Dat klinkt makkelijker dan het is. Mensen denken makkelijk in termen van wij en zij, maar onderwijs, media en cultuur kunnen leren om de gelijkwaardigheid van alle mensen te appreciëren. Mensen zijn van nature ook competitief, maar niet uitsluitend: ze kunnen zich ook makkelijk inleven in de ander. Een rechtvaardige, duurzame samenleving zet juist in op die sociale kenmerken en stimuleert ze. Een competitieve samenleving waarin individuen constant worden aangemoedigd om zich boven of beter dan

anderen te voelen, en dat eventueel ook te uiten door middel van consumptief gedrag, maakt de transitie moeilijker.

We geloven dat de toekomst zacht en warm moet zijn, dat we naar een samenleving moeten die veel belang hecht aan zachte waarden. **Levenskwaliteit waarmaken**, is dan ook onze vijfde as. Die levenskwaliteit zit zeker in de kwaliteit en zinvolheid van de betaalde arbeid, maar niet alleen. We denken dat deelname aan het maatschappelijk leven in zeer brede zin – sport, cultuur, verenigingsleven, sociale bewegingen,... – bijdraagt tot de volheid van een mensenleven, tot persoonlijke ontplooiing zoals dat heet, en dus op alle mogelijke manieren moet worden aangemoedigd en mogelijk gemaakt. Die participatie zal ook in toenemende mate vorm geven aan de samenleving. Overheid en markt kunnen niet alles waarmaken.

Het betekent onder meer dat er ruimte moet zijn voor een trager leef-en werkritme. En dat betaalde arbeid geen groter maar eerder een kleiner deel van onze tijd zal beslaan.

Samenlevingen waar het verenigingsleven afbrokkelt, worden angstiger en zuriger samenlevingen. Je medemensen op een andere manier leren kennen dan als concurrenten, maakt het leven rijker.

Die participatie is ook een manier waarop mensen verantwoordelijkheid kunnen opnemen, waardering kunnen krijgen en zichzelf in verbondenheid kunnen uiten. Die genoegdoening maakt ook dat de consumptie van materiële goederen minder centraal komt te staan. Participatie in het maatschappelijk leven wordt een belangrijk aspect van de identiteit van mensen. Het is ook een van de manieren om onze zesde as - **open en creatief samen leven** – waar te maken.

We gaan voor een samenleving waar ruimte is voor verbeelding en experiment op allerlei niveau's, waar nieuwsgierigheid en kritische zin hand in hand gaan, en waar plezier, humor en speelsheid ruim plaats hebben. En waar mensen geleerd

hebben om samen te leven in diversiteit en oog te hebben voor
elkaars noden. We geloven dat dit een samenleving zal zijn
waar mensen zich gelukkig voelen.